

СА ДР ДУШАНОМ ЈАЊИЋЕМ НА ТЕМУ ШТА ЈЕ ЕВРОПСКИ СТАНДАРД У ЗАШТИТИ ПРАВА МАЊИНА

ЗАХТЕВ БЕЗ ПОДЛОГЕ

• У Европи не постоји никаква повеља која би стандарде утврђивала, јер се запиње и око таквих питања као што је сама дефиниција мањине • Оквир којег се сви држе јесте забрана дискриминације мањина, и право на очување националног идентитета кроз језик школе и националне симболе

ДА серија политичких и економских притисака на СР Југославију — као главног кривца за ратна збивања на простору Хрватске и БиХ — добије на снази, потрудили су се у доброј мери и политички представници њених мањинских народа. Никада, као данас, актуелне српске власти нису биле у тој мери нападане да угрожавају људска права, са тако оштрим оптужбама да пресијом чине оно што други решавају демократским путем.

Уз остале ригорозне захтеве које Европска заједница ставља пред непризнату Југославију, један од најгласнијих је да се права националних мањина обезбеде по важећим европским стандардима. Извесна обећања у том смислу већ су с југословенског врха дата, али нико није посебно разјаснио шта тај европски стандард конкретно представља. То је био повод да овакво питање поставимо вишем научном саветнику у Институту друштвених наука у Београду, др Душану Јањићу.

Према његовим речима, у Европи данас не постоји никаква повеља која би те стандарде утврђивала, јер се у нормирању права мањина већ годинама запиње. Досад је пало у воду на стотине понуђених пројеката (углавном због гласа великих), а колико је ово питање сложено — упућује податак да још трају спорови и око саме дефиниције мањине! Ни УН немају стални облик који би се мањинама бавио, већ се о њима расправља у подгрупама.

Сви незадовољни

— Данашња ситуација у Европи и Југославији, донела је на етничком плану нешто сасвим ново: у редовима већинских нација оживљава тежња за уједињавањем у једну националну државу, али се она јавља и код мањина — каже наш саговорник. Ако се лансира захтев „сви Срби у једној држави”, онда је и Руговина логика сви Албанци заједно такође логична. С оквиром државе, дакле, постају незадовољни сви, али је питање прекрајања граница увек значило рат. На овом балканском простору, оно је буквално нерешиво.

Посебан проблем је што распадом појединих држава (СССР, Југославија) и делови већинске нације понегде постају мањине, а то значи — морају да прихвате ниже стандарде него што су имале. Бити мањина у Европи, још значи бити грађанин другог реда. Разлика је само у томе што демократске земље прибегавају њиховој заштити, а оне друге поопштравају курс. До пре пар месеци, рецимо, Турци су у Бугарској били „мухамеданци”, понегде се (као у Грчкој) Македонцима не дозвољава да комуницирају с матицом, па чак се у законодавство уграђују разни механизми дискриминације. У Албанији, рецимо, постоји номинално право на школовање, али школа нема, или се забрањују имена која вређају националну част, а реч је о словенским или грчким.

У сваком случају, напомиње др Јањић, веома је тешко рећи шта је тај јединствени европски стандард, али постоји неки оквир којег се сви држе. То је, на првом месту, општа норма о забрани дискриминације на националном и другом плану. Ту поједине земље поступају врло лукаво: Муслимани у БиХ, рецимо, врше насиље, али се јавно ограђују од њега и сваљују на терет Срба. Хрватска никад није јавно донела уредбу о регрутовању добровољаца, али то у пракси чини. Постоји маска за свет. Зато, кад у српском парламенту посланик изнесе мишљење да решење албанског питања у Југославији лежи у ономе „два са два“, Европа је ужаснута јер се то сматра рушењем међународног поретка.

• Полазиште закон

— Други прихваћен минимум заштите је да мањина има право на очување свог националног идентитета, што подразумева језик и информисање на њему — каже др Јањић. Свака држава, па и она најцрња, обично дозволи мањини да има бар пет минута на радију, а оне развијене имају и посебне ТВ канале. Што се школовања тиче, минимумом се сматра право да се на свом језику изучавају национални предмети (историја, књижевност) али је и ту пракса различита — најчешће се све завршава са основном школом. Такође је освојено право да се име насеља и географски појмови испишу двојезично, право на истицање националних симбола (заставе, грба и сл.) а што се тиче минимума социјалних и економских права — то се фактички своди на запошљавање и исплату наднице. Све је, углавном, препуштено националном законодавству и често зависи од политичких кретања.

ДВА МОДЕЛА

— ПИТАЊЕ мањина у сваком случају мора се посматрати у једном ширем контексту: да ли њихова права штитити као колективна, или кроз заштиту индивидуалних штитити и групна — каже др Јањић. У моди је модел заштите колективних, који је већ био у пракси Лиге народа између првог и другог светског рата, а који је показао и низ негативних страна. Он драстично организује мањину као целину и одваја је од већине, тиме се оне конфронтирају, око лојалности држави, а отвара се и питање посебних права и веза са матичном државом.

Показало се, такође, да ни метод заштите индивидуалних права није довољан, јер се мањине могу изложити асимилацији и дискриминацији. Падањем Берлинског зида, родила се шанса да се ова два принципа искомбинују, што подразумева висок степен политичке културе али и велике — паре.

Према тврдњи овог научног радника, све до 80. година наше су националне мањине имале доста висок стандард и Југославија је у том смислу била пример за углед. Ствар се почела мењати не само економским осиромашењем (јер права подразумевају паре) већ и распадом федералне државе, тако да су она објективно сужена у односу на раније. Ликвидирањем Устава из 1974. мањине су практично остале без уставне и законске заштите, због чега Југославија под хитно мора да донесе закон о мањинама. У ситуацији кад раскорак између њихових права и претензија расте, и кад јача политички и административни притисак на мањине, њихова жеља за сецесијом све је већа...